

SKYDD OCH FÖRVALTNING AV VATTENRESURSER

Vatten är en grundförutsättning för människors, djurs och växters liv samt för ekonomin. Vattenskyddet och vattenförvaltningen sträcker sig över nationsgränserna. EU:s vattenpolitik spelar en avgörande roll för att skydda miljön. Det har utformats lagar för att bevara vattenkällor samt sötvattensystem och marina ekosystem och för att garantera rent dricksvatten och badvatten. EU:s ramdirektiv om vatten upprättar en rättslig ram för skydd och återställande av rent vatten och säkerställer en långsiktigt hållbar vattenanvändning.

RÄTTSLIG GRUND

Artiklarna 191 till 193 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (EUF-fördraget).

ALLMÄN BAKGRUND

Vatten är inte bara en handelsvara utan även en kollektiv nyttighet och en begränsad resurs som måste skyddas och användas på ett hållbart sätt, både när det gäller kvalitet och kvantitet. Vatten utsätts dock för påfrestningar från olika sektorer, såsom jordbruk, industri, turism, transport och energi.

1980 inrättades det första dricksvattendirektivet ([80/778/EEG](#)) för att rationalisera de nationella vattenrelaterade kraven i de enskilda medlemsstaterna och bekämpa ojämlika villkor för ekonomisk konkurrens.

[Vattenkonventionen](#), som EU är part i, antogs 1992 i Helsingfors. Den stärker nationella åtgärder och internationellt samarbete för ekologisk förvaltning och skydd av gränsöverskridande ytvatten och grundvatten.

Genom [konventionen om icke-sjöfartsanvändning av internationella vattenvägar](#), från 1997, fastställs grundläggande standarder och regler för samarbete mellan stater med vattenvägar om användning, förvaltning och skydd av internationella vattenvägar.

År 2012 lanserade kommissionen en [långsiktig strategi för att skydda Europas vattenresurser](#). Dess syfte är att säkerställa att det finns vatten av tillräckligt god kvalitet för alla legitima användningsområden genom att förbättra genomförandet av EU:s nuvarande vattenpolitik, integrera vattenpolitikens målsättningar i andra politikområden och täppa till luckor i den befintliga ramen.

MÅL OCH RESULTAT

Det övergripande målet för EU:s vattenpolitik är att säkerställa tillgång till god vattenkvalitet i tillräcklig mängd för alla européer, ekonomiska sektorer och miljö och att säkerställa god status för alla vattenförekomster i Europa. På grund av klimatförändringarna kommer det dock att inträffa allt fler vattenrelaterade extrema väderhändelser i EU, t.ex. översvämningar och torka. Att anta strategier som bidrar

till att begränsa dessa problem och göra det möjligt att anpassa sig till dem är således av allra största betydelse.

Därför har det inom ramen för EU:s politik fastställts två huvudsakliga rättsliga ramar för skydd och förvaltning av sötvattensresurser och marina resurser, nämligen ramdirektivet för vatten och ramdirektivet om en marin strategi.

A. Ramdirektivet för vatten och särskilda vattendirektiv som stöder detta

EU:s [ramdirektiv för vatten](#) (2000/60/EG) upprättar en ram för skyddet av inlandsytvatten, vatten i övergångszon, kustvatten och grundvatten. Direktivet syftar till att förebygga och minska föroreningar, främja en hållbar vattenanvändning, skydda och förbättra vattenmiljön och mildra konsekvenserna av översvämningar och torka. Det övergripande målet är att uppnå en god miljöstatus för alla vatten. Medlemsstaterna uppmanas därför att upprätta förvaltningsplaner för avrinningsdistrikten, som bygger på naturliga geografiska avrinningsområden, samt särskilda åtgärdsprogram för att uppnå målen.

Vid en [utvärdering](#) 2019 av ramdirektivet för vatten drogs slutsatsen att direktivet i stort är ändamålsenligt, men att det måste genomföras snabbare. Till följd av detta meddelade kommissionen i juni 2020 att ramdirektivet för vatten inte skulle ändras och att man i stället skulle inrikta sig på att genomföra och upprätthålla dagens direktiv.

Ramdirektivet för vatten stöds av mer specifika direktiv, nämligen följande:

- [Grundvattendirektivet](#) (2006/118/EG) skyddar mot föroreningar och försämringar. Det tillhandahåller kriterier för bedömning av god kemisk status, identifiering av ökning av övervakade ämnen och utgångspunkter för att vända trender. Det är medlemsstaterna som fastställer alla tröskelvärden för förorenande ämnen. Undantag är nitrater (gödselmedel) och bekämpningsmedel, för vilka gränsvärdena fastställs i särskild EU-lagstiftning. 2022 lade kommissionen fram en [uppdaterad bevakningslista](#) över ämnen för unionsomfattande övervakning inom vattenpolitikens område. I september 2023 antog parlamentet sin ståndpunkt om detta förslag som en utgångspunkt inför framtida förhandlingar med rådet.
- I det reviderade [dricksvattendirektivet](#) ((EU) 2020/2184) fastställs de grundläggande kvalitetsnormerna för dricksvatten. Enligt direktivet måste medlemsstaterna regelbundet kontrollera vattenkvaliteten. Medlemsstaterna kan även låta ytterligare krav ingå som specifikt gäller deras territorium, men bara om det leder till att striktare normer fastställs. Enligt direktivet måste också konsumenterna informeras regelbundet. Dessutom måste kvaliteten på dricksvattnet rapporteras till kommissionen vart tredje år. Det reviderade direktivet uppdaterar befintliga säkerhetskrav och förbättrar tillgången till säkert dricksvatten i enlighet med de senaste rekommendationerna från Världshälsoorganisationen. 2022 antogs [den första bevakningslistan](#) över ämnen för övervakning.
- [Badvattendirektivet](#) (2006/7/EG) syftar till att förbättra skyddet av folkhälsan och miljön genom att fastställa bestämmelser om kontroll och klassificering av badvatten, och informera allmänheten om det. Under badsäsongen måste

medlemsstaterna ta prover av badvattnen och bedöma koncentrationen av minst två särskilda bakterier en gång per månad vid varje badplats. De måste informera allmänheten genom badvattenprofiler som t.ex. innehåller information om typen av förorening och källor som påverkar badvattnets kvalitet. Kommissionen och Europeiska miljöbyrån (EEA) publicerar varje år en [sammanfattande rapport](#) om badvattnets kvalitet.

- I [direktivet om miljökvalitetsnormer](#) (2008/105/EG) fastställs gränsvärden för koncentrationer av 33 prioriterade ämnen som på EU-nivå utgör en betydande risk för, eller via, vattenmiljön, och åtta andra förorenande ämnen i ytvatten. Under [översynen 2013](#) uppfördes tolv nya ämnen på den existerande förteckningen. 2023 lades det till 23 kritiska ämnen till förteckningen över prioriterade ämnen för ytvatten, inbegripet bekämpningsmedel som glyfosat, några läkemedel (smärtstillande medel, antiinflammatoriska läkemedel och antibiotika), bisfenol A och en grupp om 24 per- och polyfluoralkylerade ämnen.
- [Direktivet om rening av avloppsvatten från tätbebyggelse](#) (91/271/EEG) har som syfte att skydda miljön från skadlig inverkan till följd av utsläpp av avloppsvatten från tätbebyggelse och från industrier. I direktivet fastställs miniminormer och tidsplaner för hopsamling, rening och utsläpp av avloppsvatten från tätorter, kontroller av bortskaffande av kloakslam och en utfasning av utsläpp av kloakslam i havet. I januari 2024 nådde rådet och parlamentet en [preliminär överenskommelse](#) om ändringar av direktivet för att utvidga dess tillämpningsområde till att omfatta mindre tätorter och tillämpa principen att förorenaren betalar på tillverkare av läkemedel och kosmetiska produkter. Man ska rösta om översynen i kammaren.
- Syftet med [nitratdirektivet](#) (91/676/EEG) är att skydda vatten mot nitrater från jordbruket eftersom de kan förorena dricksvattentäkter, inbegripet grundvatten, och leda till övergödning av ytvatten. Enligt en kompletterande förordning (([EG](#)) [nr 1137/2008](#)) måste det fastställas specifika nitratkänsliga områden, och det ställs krav på vattenövervakning och en sammanfattning av åtgärdsprogram. 2023 inledde kommissionen en utvärdering av direktivet, och uppmanade berörda parter och allmänheten att lämna synpunkter.
- EU:s [översvämningsdirektiv](#) (2007/60/EG) syftar till att minska och hantera de risker som översvämningsrisker utgör för människors hälsa, miljön, infrastruktur och egendom. Enligt direktivet måste medlemsstaterna vart sjätte år genomföra preliminära bedömningar för att kartlägga riskutsatta avrinningsområden och kustområden och därefter utarbeta kartor över översvämningsrisker och planer för hantering av översvämningsrisker med inriktning på förebyggande, skydd och beredskap. [Bedömningsrapporten](#) för den andra cykeln (2015–2021) offentliggjordes i december 2021.

B. EU:s kust- och havspolitik

[Ramdirektivet om en marin strategi](#) (2008/56/EG) utgör miljöpelaren i EU:s integrerade havspolitik, som inrättades för att främja en hållbar utveckling av havsekonomin och samtidigt bättre skydda den marina miljön. Målet med direktivet var att nå en god miljöstatus i EU:s marina vatten senast 2020, att fortsatt skydda och bevara dem och att förhindra att de försämras. I direktivet fastställs

europiska marina regioner (Östersjön, nordöstra Atlanten, Medelhavet och Svarta havet) samt delregioner inom ramen för de geografiska gränserna enligt regionala havskonventioner. För att uppnå en god miljöstatus senast 2020 var medlemsstaterna tvungna att utveckla ekosystembaserade strategier för sina marina vatten som skulle ses över vart sjätte år. Dessutom fastställs i förordningen om [integrerad förvaltning av kustområden](#) de principer för sund planering och förvaltning av kustområden som medlemsstaterna måste beakta.

Kommissionen antog en rapport om den [första genomförandecykeln](#) för ramdirektivet om en marin strategi i juni 2020. EU:s nya strategi för biologisk mångfald 2030 (som antogs i maj 2020) syftar till att ytterligare stärka skyddet av marina ekosystem, bland annat genom att utvidga skyddade områden och inrätta strikt skyddade områden för livsmiljöer och återhämtning av fiskbestånd.

I fråga om föroreningar förorsakade av fartyg och om sanktioner för överträdelser syftar [direktiv 2005/35/EG och dess uppdatering från 2009](#) till att säkerställa att det utdöms effektiva och avskräckande sanktioner mot de personer som är ansvariga för olagliga utsläpp.

Till följd av den oljekatastrof som orsakades av fartyget Erikas förlisning 1999 stärkte EU sin roll när det gäller sjösäkerhet och havsföroreningar genom att 2022 [inrätta Europeiska sjösäkerhetsbyrån](#). Byrån ansvarar bl.a. för att förebygga och vidta åtgärder mot föroreningar som orsakas av fartyg samt för att vidta åtgärder mot havsföroreningar orsakade av olje- och gasanläggningar.

C. Internationella överenskommelser om regionala vatten

I Europa omfattas skyddet av marina vatten av fyra internationella samarbetsramar, så kallade [regionala havskonventioner](#), mellan de medlemsstater och grannländer som har gemensamma vatten: Osparkonventionen från 1992 (som bygger på de tidigare Oslo- och Pariskonventionerna) för Nordostatlanten, Helsingforskonventionen från 1992 för Östersjöområdet, Barcelonakonventionen från 1995 för Medelhavsområdet och Bukarestkonventionen från 1992 för Svartahavsområdet.

Dessutom är EU part i konventioner, såsom [konventionen om skydd och användning av gränsöverskridande vattendrag och internationella sjöar](#) från 1992, [konventionen om skydd för och hållbart utnyttjande av Donau](#) från 1994, [konventionen för skydd av Rhen](#) från 1999 och [konventionen om en internationell kommission till skydd av floden Oder](#) från 1996.

Interregionalt miljösamarbete som är inriktat på avrinningsområden eller marina vatten har lett till att ett flertal makroregionala strategier har inrättats i EU, dvs. strategier för att bemöta gemensamma utmaningar i ett specifikt geografiskt område, såsom [2009 års strategi för Östersjöregionen](#), [2011 års strategi för Donauregionen](#) samt [2014 års strategi för området kring Adriatiska havet och Joniska havet](#).

EUROPAPARLAMENTETS ROLL

I det allra första europeiska medborgarinitiativet, Right2Water (2013), uppmanades EU-institutionerna och medlemsstaterna att se till att alla medborgare kan komma i åtnjutande av sin rätt till vatten och sanitet, att vattenförsörjningen och förvaltningen

av vattenresurserna inte omfattas av bestämmelser om den inre marknaden och att vattentjänster undantas från liberaliseringsåtgärder. [Som en uppföljning av detta europeiska medborgarinitiativ](#) uppmanade parlamentet år 2015 med stor majoritet kommissionen att lägga fram lagstiftning där man genomför den av FN erkända mänskliga rätten till vatten och sanitet och, om så är relevant, att göra en översyn av ramdirektivet för vatten, där man erkänner allmän tillgång till vatten och den mänskliga rätten till vatten.

Parlamentet betonade att det behövs en övergång till en cirkulär ekonomi och stödde planerna på att främja återanvändning av vatten för konstbevattning inom jordbruket. Som ett första steg antog parlamentet, tillsammans med rådet, en [förordning om återanvändning av vatten](#), som trädde i kraft i juni 2023. I samma anda stödde parlamentet planerna på att förbättra kvaliteten på kranvatten för att minska användningen av plastflaskor.

I sin [resolution om internationell världshavsförvaltning](#) från 2018 poängterade parlamentet "att arbetet med att skapa en hållbar maritim ekonomi och minska belastningen på den marina miljön kräver åtgärder när det gäller klimatförändringar, landbaserad förorening av hav, havsförorening och eutrofiering, skydd, bevarande och återställande av marina ekosystem och marin biologisk mångfald samt hållbar användning av havets resurser". I detta sammanhang uppmanade parlamentet "med kraft kommissionen att stödja internationella insatser till skydd för den marina biologiska mångfalden, särskilt inom ramen för de pågående förhandlingarna om ett nytt rättsligt bindande instrument för bevarande och hållbar användning av marin biologisk mångfald i områden utanför nationell jurisdiktion" och uppmanade "kommissionen att föreslå strängare lagstiftning i syfte att bevara och säkerställa hållbar användning av den marina biologiska mångfalden i de områden som står under medlemsstaternas jurisdiktion".

I sin [resolution från mars 2021 om marint skräp](#) uppmärksammade parlamentet det marina skräpets inverkan på marina ekosystem, fiskerinäringen och konsumenterna, och efterlyste fler restriktioner för engångsplast och användningen av särskilt utformade och hållbara material för fiskeredskap.

I oktober 2022 antog parlamentet en resolution om [tillgång till vatten som en mänsklig rättighet – den yttre dimensionen](#), i vilken det på nytt bekräftade att rätten till säkert dricksvatten och sanitet är en mänsklig rättighet och efterlyste skydd och återställande av naturliga ekosystem och bevarande av vatten för energianvändning.

Mer information om detta ämne finns på [webbplatsen för utskottet för miljö, folkhälsa och livsmedelssäkerhet](#).

Christian Kurrer / Alyssia Petit
04/2024